

Irland, arbeidsliv, fagbevegelsen og krise

v/Lill Fanny Sæther, tidligere leder i NTL Sentralforvaltningen

Det irske folket ble undertrykket av engelsk overherredømme fra slutten av 1600-tallet og fram til frigjøringen i 1949. Irsk kultur og språk, Irish Gaelic, var forbudt og det var forbudt for irer å eie land. Irland ble i liten grad industrialisert og det som ble produsert gikk stort sett til England. Det engelske herredømmet bidro til Irlands største traume, hungersnøden pga. potetpest, på midten av 1800-tallet. Ca. 1 mill døde og 1,5 mill emigrerte. I løpet av 50 år ble befolkningen halvert. Selv etter frigjøringen ble fortsatt mye av økonomien styrt fra England. Irland var et av Europas fattigste og mest tilbakestående land på flere måter, med lite industri, da de, uten stor motstand eller debatt, ble medlemmer av EU i 1973. Gjennomsnittsinntekten i 1973 var £30 pr. uke, dvs. 38 Euro. EU var en mulighet for Irland til å få nye handelspartnere og tilgang til andre markeder. Irland ble omfattet av mange av EUs støtteordninger og EU ble sett på – og var, en vei ut av fattigdommen.

Frem til 1993 var for eksempel Irish Steel, flyselskapet, Aer Lingus, telekommunikasjon, gass- og strømforsyning statsdrevet. Den økonomiske liberaliseringen initiert av EU gjorde det da lettere å få lån, statsstøtte ble avvirket og private investerte og etablerte seg, også mange utenlandske aktører. I overenstemmelse med EUs politikk har Irland bla. satset på turisme, produksjon av storfekjøtt og forskning og produksjon innen farmasøytisk og teknologisk industri for eksport på verdensmarkedet. Godt hjulpet av den gunstige selskapsskatten på 12,5 % ble Irland attraktivt for multinasjonale selskaper og investorer. Utviklingen skapte mange nye arbeidsplasser og full sysselsetning. Den legendariske utvandringen ble snudd til innvandring. BNP vokste fram til 2007 i en stadig oppadgående kurve og Irland var rangert blant de ti rikeste land i verden i flere år fram til 2008/09. Men dette er ikke hele sannheten. Det var fattigdom innen visse grupper og forskjellene økte. Reallønnen økte ganske mye fram til 1997, men bedriftenes profitte økte samtidig med ca. 78 %. Fra 1980 og inn på 1990-tallet falt andelen av nasjonalinntekten som gikk til lønninger fra 72 til 63 %, den laveste i Europa.

Fagbevegelsen i Irland, Irish Congress of Trade Unions (ICTU), har alltid vært for EU, på tross av noe opposisjon innad. ICTU har vært med på oppturen og var del av det politiske og finansielle miljøet som nå klandres for Irlands situasjon. De har i liten grad ytret seg mot noen del av politikken som følger av liberaliseringen. De vokste kraftig i løpet av oppturen pga. økte lønninger og flere arbeidstakere og forhandlet også fram akseptable, langsiktige lønns- og arbeidsavtaler i partssamarbeidet med regjeringen og, typisk for Irland, hvor også kirken og frivillig sektor er parter.

Den irske bankkrisen var et faktum i 2008. Krisen avslørte innsidehandel, skjult utlånsvirksomhet og forfalskninger av utlånsregnskaper i bankene. Regjeringen har i realiteten overtatt flere banker, finans- og eiendomsselskaper for å hindre konkurs. Få av de ansvarlige har måttet svare for uansvarlighet og grådighet. Veksten i BNP har stoppet opp og sank med 8,5 % fra første kvartal 2008 til første kvartal 2009. I fjor hadde Irland det største underskuddet på statsbudsjettet av alle EU-landene, 32,4 %, (dette inkluderer midlene som er sprøytet inn i de mest kriserammede bankene) sammenlignet med Hellas, 10,5 %, UK, 10,4 % og Spania og Portugal, litt over 9 %.

I 2010 måtte regjeringen godta et lån på 112 mrd US\$ fra EU og IMF i et angivelig forsøk på å få banksektoren på fote igjen og unngå nasjonal kollaps. De fleste irer har gjennomskuet at lånet ikke ble gitt ut fra et ønske om å redde Irland eller irske banker, men franske, tyske og engelske.

Tre år på rad har regjeringen lansert krise- eller nøysomhetsbudsjetter. Det er “the Taxpayer” som betaler for bankkrisa og lånet, begrepet omfatter også de virkelig fattige. Budsjettene innebærer innføring av Universal Social Charge, dvs. skatteøkning, noe som har vært uhørt i Irland tidligere, kutt i offentlig sektor inkl. pensjonsrettigheter og lønninger, kutt i velferdsordninger som barnetrygd, enkepensjon, arbeidsledighetstrygd, sosialhjelp, ulike pleietjenester, spesialundervisning i skolene.

Pga. krise, eller brukt som påskudd, har mange tusen bedrifter flyttet ut, redusert staben eller gått konkurs, spesielt innen bygg og anlegg, finans, lettindustri og service. Nesten fem bedrifter gikk konkurs daglig fra

januar til juni i 2011. I offentlig sektor ble det innført ansettelsesstopp og etater innen helse, omsorg og undervisning ble slått sammen eller krympet. Dette medførte at offentlig ansatte sluttet seg til den økende arbeidsledighetskøen og konkurrerte om jobbene med folk fra privat sektor. Arbeidsledigheten økte fra 9,4 % i januar 2009 til 14,4 % i august 2011. Irene har også tatt opp igjen vanen med å utvandre for å finne arbeid. Det er ventet at minst 50.000 vil emigrere i år. Mange har utdanning både innen håndverk og akademia. Dette er arbeidstakere Irland har brukt ressurser på å utdanne og som trengs i landet.

Bankkrisen ledet til kollaps på eiendoms- og byggemarkedet. Et vanlig syn i Irland i dag er tomme hel- og halvferdige bolighus, sk. "spøkelseseiendommer". Kunstig høye priser i vekstperioden gjør at mange boligers verdi nesten er halvert. Mange har havnet i en gjeldsfelle. De mister hjemmene sine som går på tvangsauksjon, fordi de ikke blir solgt på det åpne markedet. Manglende offentlig kontroll og regulering med eiendomsmarkedet, bankenes utlånspraksis under boomen og innkrevingspraksisen nå, lavere lønninger og arbeidsledighet er blant årsakene.

Fagforeningene er svekket, både når det gjelder antallet medlemmer og økonomien for øvrig. Men den største fagforeningen i offentlig sektor, IMPACT, inngikk, etter å ha truet med streik, en avtale med regjeringen, the Croke Park Agreement, i 2010. De offentlig ansatte forpliktet seg til økt produktivitet, fleksibilitet og innsparinger, i bytte mot stans i oppsigelser og lønnskutt. Pr august 2011 har det ikke vært flere oppsigelser av fast ansatte. Men midlertidig ansatte har måttet gå, og ansettelsesstoppen opprettholdes, noe spesielt politiet, skolene og sykehusene merker godt.

Ingen ansvarlige i regjering eller statlige etater er stilt til ansvar for en politikk som liberaliserte finansmarkedet og bidro til ansvarsløsheten og den halsløse spekulasjonen i finanspapirer og eiendomsmarkedet, selv om noen direktører er byttet ut. Irene vet dette, så selv om de er sindige og vant til magre tider, rettet sinnet seg mot regjeringen ved siste parlamentsvalg våren 2011. Det største partiet i regjeringen, Fianna Fáil, falt fra 71 til 20 representanter i parlamentet. Koalisjonspartneren, De grønne, er nesten borte. De fleste irer har imidlertid ikke særlig tro på at dagens regjering, koalisjonen Fine Gael og the Labour Party, er så mye bedre, selv om de er litt mer lydhøre overfor fagforeningene. Den nye regjeringen har uansett nok av utfordringer og er bundet på hender og føtter i veldig mange saker. I juli 2011 klarte de imidlertid å få doblet løpetiden og satt ned rentene på lånet til EU/IMF. Irland har hatt en liten økonomisk vekst hittil i 2011. Dette skyldes, i tillegg til noe vekst i eksport og internasjonale investeringer, bla. reduksjonene i velferdsordningene, en krympet offentlig sektor og billigere arbeidskraft. Regjeringen har ført en politikk som har redusert folks kjøpekraft, forbruket synker, det er økende arbeidsledighet og fattigdom. Minstelønnsatsen er nå nede i 7,65 Euro.

Pga. lånet fra EU/IMF har regjeringen måttet gå med på tøffe kutt i de fire kommende statsbudsjettene, 20 mrd US\$ tilsammen. EU-kommisjonen, Den europeiske sentralbanken (ECB) og IMF, "The Troika", overvåker om Irland klarer å overholde betingelsene for lånet. Landet er faktisk satt under administrasjon. Foreløpig har de gjort "alt riktig", dvs. skjernet finansnæringen og sendt regningen til vanlige folk som ikke har forårsaket krisa.

I desember skal den nye regjeringen legge frem krisebudsjettet for 2012. ICTU har sendt regjeringen sine anbefalinger og krav: "Growth is the Key". De peker bla. på at nøysomhetsbudsjetter ikke fungerer og at regjeringen må sette folket først. ICTU fremholder at arbeidsledigheten er den største krisen og at det første som må tas tak i er underskuddet på arbeidsplasser. Det må skapes og genereres arbeidsmuligheter og investeres i infrastruktur for å legge til rette for bærekraftig vekst. ICTU sier også at budsjettet må beskytte de mest sårbare i samfunnet og at kvaliteten på offentlige tjenester må opprettholdes og forbedres for å styrke konkurransevnen.

David Begg, fra ICTU sa på en konferanse for The Services, Industrial, Professional and Technical Union (SIPTU) i Ennis, Co Clare i oktober: «Uten tvil er den største skaden (av krisen) folk som er tvunget over i langtidsarbeidsledighet, har mistet hjemmene sine eller har mistet viktige sosiale tjenester, for eksempel elever med spesielle behov.»

Det gjenstår å se hvor lydhør regjeringen er for ICTUs synspunkter.